

Комаринська Юлія Борисівна, заступник директора навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ з навчально-методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЛІЦЕЙСЬКОМУ ДОПИТІ

Питання тактики отримання інформації від осіб, обізнаних із обставинами кримінального правопорушення, не залежно від процесуального становища особи, не втрачає актуальності і на сьогоднішній день. У кожному науковому дослідженні, прямо або опосередковано, аналізуються питання тактики допиту, в залежності від виду злочину, від умов його проведення, від часових меж проведення останнього, від кількості криміналістично-значимої інформації, від мети допиту (отримання доказової інформації, викриття брехні, з метою попередження наступних правопорушень тощо), від статі або віку особи, від соціального статусу, від психічного стану, від національної та соціальної приналежності тощо.

В умовах соціально-політичних змін в нашій країні, стрімкого розвитку науково-технічних розробок, вільного доступу до новітніх методик та засобів отримання вербальної інформації (НЛП, поліграф, психології спілкування тощо), поширення міжнародної злочинності, все важче стає отримати правдиву інформацію та долати протидію розслідуванню.

Ще у 1997 році В.П. Бахін зазначав, що в плані збору доказової інформації одне із основних місць належить допиту. Із всього бюджету часу, виділеного слідчим на проведення слідчих дій, для проведення допиту використовується приблизно 85 %, а для проведення всіх інших слідчих дій біля 15 % [1, с. 3]. Але місце і значення допиту в забезпеченні результативності слідства визначається не стільки вказаними кількісними показниками, скільки вмінням тактично грамотно побудувати і провести допит, що відображає рівень професійної майстерності слідчого, обумовлює досягнення мети його діяльності [2, с. 2].

Тому, звичайно, доречним є не лише накопичення досвіду вітчизняних науковців та практиків, а й вивчення та пристосування до реалій нашої країни міжнародного досвіду проведення допиту.

Так, цікавим і доречним є «поради допитувачому», що наведені у навчальному посібнику «Поліцейський допит у США» [2], де зазначені алгоритми не лише отримання інформації, а й поради щодо визначення стратегії допиту, в залежності від етапу розслідування, процесуального становища допитуваного та виду злочину. Дотримуючись зазначених порад можливим буде не лише економія часу, а й встановлення контакту з особою, яка допитується.

Необхідно пам'ятати, що вже перші хвилини спілкування поліцейського визначають якість отриманої інформації. Так автори, вищезазначеного посібника, зазначають, що звертання поліцейського, при отриманні скарг або повідомлень про правопорушення, повинне бути ввічливим та тактовним: Чим я можу Вам допомогти? Якщо не я, то хто Вам може допомогти? Я буду намагатись це з'ясувати.

Окремо слід пам'ятати, що особа піде на контакт лише тоді, коли відчуває позитивний настрій поліцейського, усвідомлює, що він намагається допомогти, визначити законні шляхи вирішення проблеми. Тому американські поліцейські радять перед початком допиту потерпілого, щоб поліцейський сказав собі: «Ця особа постраждала, я повинен допомогти їй». Необхідно запропонувати потерпілому відверто поділитися своїми думками. Не висловлюйте необгрунтованої думки. Слідчий повинен розпитати потерпілого про всі деталі, переконати його у тому, що все викладене, має відношення до справи. Поліцейський повинен переконатись, що він правильно зрозумів потерпілого. Якщо потерпілий був винен сам, ніколи не докоряйте йому [2, с. 8]. Під час опитування осіб, які подали скаргу, доречним буде якщо поліцейський: продемонструє, що подана скарга має для нього важливе значення; висловить своє позитивне ставлення і вдячність за повідомлення; збере всі необхідні для розгляду скарги дані; вкаже правильний хід дій; виявить співучасть, але буде стриманим у судженнях [2, с. 7]. Під час спілкування із свідком необхідно показати, що цей громадянин робить поліції та суспільству добро; ви мені повідомили дуже важливі відомості; мені потрібна Ваша допомога; суспільство взагалі потребує Вашої допомоги [2, с. 7].

Допит, як будь-яка слідча дія, виконує пізнавальну й засвідчувальну функції. Процесуальна форма реалізації цих функцій не дозволяє, вважати сам допит методом збирання доказів або методом практичної слідчої діяльності, як вважає В. Г. Лукашевич [3, с. 23]. Здійснення діяльності у формі допиту передбачає застосування різних методів, у тому числі психологічних і суто пізнавальних [4].

У вітчизняній криміналістичній літературі, зазначається, що досягти необхідних результати можливо шляхом визначення та застосування під час допиту тактичних прийомів, а саме поєднання їх у тактичні комбінації. Однак майже не наводиться методології для їх реалізації.

Саме тому доречним буде висвітлення досвіду практичних працівників Федерального управління кримінальної поліції Німеччини (ВКА). Поліцейські Німеччини під час проведення допиту рекомендують використовувати широке коло інноваційних методів спілкування, стратегій і технологій розвитку мислення, це наступні методи:

Метод переконання. Зміст якого міститься у роз'ясненні як шкідливих наслідків неправди, так і сприятливих наслідків визнання своєї вини й активного сприяння слідству, шкідливих наслідків для близьких осіб з числа потерпілих і підозрюваних [5, с. 235] тощо.

Метод зигзагу. Полягає у черговості запитань із наявними доказами, надаючи можливість допитуваній особі дати відповідь про природу доказу або пояснення певного перебігу події, чередуючи прямі та непрямі докази.

Так, при користуванні прямими доказами вирішальне значення має встановлення достовірності того джерела, з якого одержано фактичні дані, які безпосередньо вказують на кримінальне правопорушення і осіб, що його вчинили. Встановивши за допомогою інших доказів достовірність джерела, з якого одержано прямий доказ, можна вважати головний факт доведеним. непрямі докази на відміну від прямих дозволяють встановити проміжні факти, на підставі яких встановлюються різні елементи головного факту [6].

Метод «Шахова гра». Метод заснований на тактичних прийомах логічного впливу. Іншими словами слідчий обирає порядок пред'явлення доказової інформації в тому порядку, який би спростовував аргументи допитуваного, і в кінцевому результаті поставити так званий «мат».

Метод «Переламна точка». Іншими слова докази та криміналістично-значима інформація надається допитуваному «по нарастаючій», від непрямих до прямих доказів.

Метод «Маніфестація несвідомого». Синонімами, що пояснюють зміст такого методу можуть бути – вияв (дія, процес, явище, що робить явним, помітним чийсь стан, почуття, наміри тощо), виявляти (про почуття, стан, наміри тощо – робити явним, помітним), проявляти, показувати, підкреслювати, розкривати, виказувати, видавати [7]. Кожна особа не народжується злочинцем, в основі кожного закладені поняття поганого та хорошого. Іншими словами своїми аргументами слідчий повинен намагатися «достукатись» до позитивних рис особи, вказати незаконність, аморальність, негативні наслідки не лише для допитуваного, а й для рідних і близьких осіб останнього/потерпілого.

Метод «конформізм внаслідок розсудливості». Конформізм означає відсутність власної позиції домінантності, безпринципна і некритична покора певній моделі, що володіє найбільшою силою тиску (думка більшості, визнаний авторитет, традиція) [8]. Інакше кажучи, ідеться про переконання допитуваного в необхідності, важливості наданої їм інформації, або ж переконання у аморальності дій, що протидіють розслідуванню, наведення аргументів суспільної небезпеки кримінального правопорушення тощо.

Метод «Молитовний барабан». Полягає у постійній демонстрації своєї позиції допитуваному, вказуючи на недоречність або нелогічність його доводів, повертаючись знову до своєї позиції.

Також можливо перерахувати ще декілька методів, назва яких виражає їх зміст. Це – методи «Підтримуюча бесіда», «Зондування», «Несподіванка», «Жорсткий/м'який підхід» («Добрий/поганий поліцейський»), «Мовчати», «Оспорювання або вибачення», «Нащупування», «Ігнорування», «Раціональна реакція» та інші.

Список використаних джерел

1. Бахін В. П. Тактика допиту : навч. посіб. / В. П. Бахін, В. К. Весельський. – Київ : Правник, 1997. – 64 с.
2. Бахін В. П. Поліцейський допит у США (поради допитувачому) : навч. посіб. / В. П. Бахін, В. К. Весельський, Т. С. Маліков. – Київ : Правник, 1997. – 33 с.
3. Лукашевич В. Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий / В. Г. Лукашевич. – Київ, 1989. – 76 с.
4. Весельський В. К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчий огляд, допит, призначення і проведення судових експертиз) / В. К. Весельський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 2 (28). – С. 151–158.
5. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін.]. – Київ : Центр навч. літ., 2015. – 704 с.
6. Теорія судових доказів. Мультимедійний навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/books/teoria_sud_dokaziv/rozdil_2.html. – Назва з екрана.
7. Всесвітній словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.worldwidedictionary.org/%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1>. – Назва з екрана.
8. Конформізм [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%B7%D0%BC>. – Назва з екрана.